

היום נלמד בעזרת ה':

קידושין דף לד

(בעמ' הקודם)

למדנו במשנתנו - כל מצות עשה שהזמן גרמא (= שתלויות בזמן) נשים פטורות וכו':

ת"ר, איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא: כגון סוכה ולולב (= רק בסוכות), שופר (= רק בראש השנה), ציצית ותפילין (= ציצית ותפילין רק ביום ולא בלילה, תפילין רק ביום חול ולא בשבת ויו"ט). מצוות אלו תלויות בזמן, דהיינו שהם נוהגות רק בזמן מסויים ולא תמיד.

ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא: כגון מזוזה, שנאמר "וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ". מעקה: לעשות מעקה לגג, שנאמר "כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעְקֵה לְגַגְךָ". אבידה: השבת אבידה, שנאמר "הַשֵּׁב תְּשִׁיבֶם לְאַחֶיךָ". שילוח הקן: "כִּי יִקְרָא קוֹן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ בְּכָל עֵץ אוּ עַל הָאָרֶץ אֶפְרָחִים אוּ בִיצִים וְהָאֵם רִבְצָת עַל הָאֶפְרָחִים אוּ עַל הַבִּיצִים לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִטֵּב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים". מצוות אלו אינם תלויות בזמן אלא נוהגות תמיד.

קושיא: וכללא הוא? וכי יש כלל שאומר שכל מצוות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות? והרי מצוות אכילת מצה בלילה הראשון של פסח שהיא תלויה בזמן (= רק בפסח) ונשים חייבות בה (ראה רש"י), ומצוות שמחה ברגל (= נוהגת רק בשלושה רגלים) שנשים חייבות בה שנאמר "וְשִׂמְחֶתָּ בְּחֻגְךָ אִתָּהּ וּבְנֶךָ וּבְתִרְךָ", ומצוות הקהל (= נוהגת רק בשנה שלאחר השמיטה) ונשים חייבות בה, שנאמר "הִקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׂים וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ".

תו: ועוד קשה: והרי מצוות תלמוד תורה ופריה ורביה ופדיון הבן שאינם תלויות בזמן ובכל זאת נשים פטורות. (= פדיון הבן לא נחשב למצווה התלויה בזמן לפי שהוא נוהג מיום השלושים והלאה).

רבי יוחנן מתרץ: לא לומדים מן הכללות, כלומר בכל מקום שהמשנה אומרת 'כלל' כמו במשנתנו - 'כל מצות עשה... אין הכוונה שזה כלל מוחלט אלא יש יוצאים מן הכלל. ואפילו במקום שנאמר בו 'חוי', דהיינו אפילו אם המשנה מפרטת את הדברים היוצאים מן הכלל אין הכוונה שאן עוד דברים היוצאים מן הכלל. הגמ' מבארת:

דתנן: וכפי שלמדנו במשנה במס' עירובין - **בכל** דבר מזון (= כגון פת, יין ופירות) מערבין עירובי חצירות ועירובי תחומין וממשתתפים בשיתופי מבואות, **תוי** מן המים והמלה לפי שאינם נחשבים ל'מזון'. ע"כ המשנה. והרי גם כמהין ופטירות אינם 'מזון' ולא מערבין בהם, אלא מכאן רואים שלא למדים מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו 'חוי'.

*

פסוקים להבנת הסוגיא:

"וְשִׁנְנָתָם לְבִינָה וְדִבְרָתָם בְּשִׁכְתָּהּ בְּבֵיתָהּ וּבְלִכְתָּהּ בְּדָרָהּ וּבְשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ. וְקִשְׂרָתָם לְאוֹת עַל יָדָהּ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינָיָהּ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזַת בֵּיתָהּ וּבְשַׁעְרֶיהָ."

"וְשִׁמְתָם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְכֶם וְעַל נַפְשֵׁכֶם וְקִשְׂרָתָם אִתְּם לְאוֹת עַל יַדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדָתָם אִתְּם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בְּשִׁכְתָּהּ בְּבֵיתָהּ וּבְלִכְתָּהּ בְּדָרָהּ וּבְשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזַת בֵּיתָהּ וּבְשַׁעְרֶיהָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם לְתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ."

שאלה: ומצות עשה שהזמן גרמא מנין שנשים פטורות?

תשובה: **גמר מתפילין:** לומדים זאת מתפילין, כשם שמצוות תפילין היא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות (= כפי שיבואר מיד), כך כל מצוות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות.

ותפילין גמר לה מתלמוד תורה: אנו לומדים שנשים פטורות מתפילין מכך שתפילין ותלמוד תורה הוקשו זה לזה, שנאמר "וְשִׁנְנָתָם לְבִינָה" (= מצוות תלמוד תורה לבנים ולא לבנות) ונאמר אח"כ "וְקִשְׂרָתָם לְאוֹת עַל יָדָהּ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינָיָהּ" (= תפילין), כשם שנשים פטורות מתלמוד תורה כך הן פטורות מתפילין.

קושיא: ונקיש תפילין למזוזה לחייב את הנשים בתפילין, שהרי לאחר הפסוק של תפילין נאמר הפסוק של מזוזה = "וְקִשְׂרָתָם לְאוֹת עַל יָדָהּ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינָיָהּ."

וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזַת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ, וְנֹאמַר כֶּשֶׁם שְׁנַשִּׁים חַיִּיבוֹת בַּמְזוּזָה (= כפי שיבואר לקמן) כך הן חייבות בתפילין.

תירוץ: תפילין לתלמוד תורה איתקיש וכו': תפילין הוקשו לתלמוד תורה בין בפרשה ראשונה = "וּשְׁנַנְתֶּם לְכַנֵּיךָ וּדְבַרְתֶּם בָּם..." (= תלמוד תורה) וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם (= תפילין). וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם" (= תלמוד תורה), אבל תפילין הוקשו למזוזה רק בפרשה ראשונה "וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיךָ" (= תפילין). וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזַת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ" (= מזוזה) ולא בפרשה שניה, שהרי מצוות למוד תורה מפסיקה ביניהם = וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם (= תפילין). וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ (= תלמוד תורה). וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזַת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ (= מזוזה).

קושיא: ונקיש מזוזה לתלמוד תורה לפטור את הנשים ממזוזה, שהרי הם הוקשו זה לזה בפרשה שניה = וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם... (= תלמוד תורה) וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזַת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ (= מזוזה), ונאמר שנשים פטורות ממזוזה.

תירוץ: לא סלקא דעתין וכו': אל תעלה בדעתך לומר כן, שהרי התורה אמרה שבשכר קיום מצוות מזוזה יזכו לאריכות ימים, שנאמר "לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם...", וכי רק אנשים צריכים חיים והנשים לא? והרי גם הנשים צריכות חיים! ולכן הן חייבות במזוזה.

קושיא: והרי סוכה שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, ויש ברייתא שאומרת שהטעם שנשים פטורות ממנה הוא לפי שנאמר "כָּל הָאֲזָרְחָ בְּיִשְׂרָאֵל יִשְׁבוּ בְּסֻכּוֹת", "האזרח" בא להוציא את הנשים, אבל אם לא היה כתוב "האזרח" היינו אומרים שנשים חייבות בסוכה למרות שהיא מצות עשה שהזמן גרמא!

אביי מתרץ: בסוכה צריך לימוד מיוחד (= "האזרח") שנשים פטורות למרות שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, לפי שנאמר "בְּסֻכּוֹת תִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּעַת יָמִים", והיה מקום לומר 'תשבו כעין תדורו', דהיינו כשם שאדם דר בכל השנה בביתו עם אשתו כך בסוכה עליו לדור עם אשתו וא"כ נשים חייבות בסוכה, לכך נאמר "האזרח" לפטור את הנשים.

רבא מתרץ: בסוכה צריך לימוד מיוחד (= "האזרח") שנשים פטורות למרות שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, לפי שהיה מקום לומר שנלמד סוכה מפסח בגזירה שווה, שבשניהם נאמר "חמשה עשר" (= בפסח נאמר "**וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה חָג הַמִּצּוֹת לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ**") ובסוכות נאמר "**בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי הַזֶּה חָג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה**", ונאמר שכשם שנשים חייבות באכילת מצה לבילל הסדר כך הן חייבות בסוכה, לכך נאמר "האזרח" לפטור את הנשים.

קושיא: והרי **רְאִיָּה**: להראות בבית המקדש בשלושת הרגלים היא מצות עשה שהזמן גרמא, והטעם שנשים פטורות ממנה הוא לפי שנאמר "**שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ אֶל פְּנֵי הָאֵדֹן יְהוָה**", "זכורך" בא להוציא את הנשים, אבל אם לא היה כתוב "זכורך" היינו אומרים שנשים חייבות בראיה למרות שהיא מצות עשה שהזמן גרמא!

תירוץ: **איצטריך**: במצות ראייה צריך לימוד מיוחד (= "זכורך") שנשים פטורות למרות שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, לפי שהיה מקום לומר שנלמד מצות ראייה שבשלושת הרגלים ממצות ראייה בהקהל, שבשניהם נאמר לשון 'ראיה' (= בהקהל נאמר "**כִּבּוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לְרֵאִוֹת אֶת פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֹדֵד כָּל יִשְׂרָאֵל כְּאֲזֻנֵיהֶם. הִקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׂים וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ...")**, ונאמר שכשם שנשים חייבות בהקהל כך הן חייבות בראיה, לכך נאמר "זכורך" לפטור את הנשים.

קושיא: **ואדילפינ מתפילין וכו'**: לעיל (לד.) ביארה הגמ' שאת הדין שנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא לומדים מתפילין, הגמ' מקשה שנלמד ממצות 'שמחה' שהן חייבות, כשם שמצות שמחה ברגלים היא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות בה, כך נשים חייבות בכל מצות עשה שהזמן גרמא.

אביי מתרץ: אשה אין חובת השמחה תלויה בה, אלא המצוה מוטלת על בעלה שישמח אותה במאכל ומשתה ובגדי פשתן. **הגמ' מקשה מיד** - והרי גם **אלמנה** שאין לה בעל מצווה ב'שמחה' (= שנאמר "**וְשִׂמְחֶתָּ בְּחֻגְךָ אֶתְּהָ וּבְנֶךָ וּבִתְּךָ... וְהָאֵלְמָנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ**") למרות שהיא מצות עשה שהזמן גרמא. **ומתרת** - הפסוק מדבר באלמנה ענייה, והחייב הוא על מי שהיא מתארכת אצלו לשמח אותה, אבל היא בעצמה לא מצווה על כך.

קושיא: ונילף מהקהל: נלמד ממצות 'הקהל' שנשים חייבות במצות עשה שהזמן גרמא.

תירוץ: משום וכו': התורה כתבה גם ב'מצה' וגם ב'הקהל' שנשים חייבות למרות שזו מצות עשה שהזמן גרמא, והכלל הוא ששני כתובים הבאים כאחד (= ששניהם מלמדים אותו דבר פעמיים ללא צורך) אין מלמדים על מקום אחר, ולכן אי אפשר ללמוד מ'הקהל' שנשים חייבות בשאר מצות עשה שהזמן גרמא.

קושיא: אי הכי: א"כ גם תפילין ו'ראיה' (= שבשניהם התורה כתבה שנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא) הם שני כתובים הבאים כאחד, ואי אפשר ללמוד מהם שנשים פטורות בשאר מצות עשה שהזמן גרמא.

תירוץ: צריכא: התורה היתה צריכה לכתוב גם בתפילין וגם ב'ראיה' שנשים פטורות (= וא"כ אין הם 'שני כתובים הבאים כאחד', והם כן מלמדים), משום שאם התורה היתה כותבת שהן פטורות רק מתפילין היינו אומרים שהן חייבות ב'ראיה' בגזירה שווה מ'הקהל', ואם התורה היתה כותבת שהן פטורות רק מ'ראיה' היינו אומרים שהרי הוקשו תפילין למזוזה (לעיל לד.) וכשם שהן חייבות במזוזה כך הן חייבות בתפילין, לכן התורה היתה צריכה לכתוב גם גם בתפילין וגם ב'ראיה' שנשים פטורות וא"כ אין הם 'שני כתובים הבאים כאחד', והם כן מלמדים על שאר מצוות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות.

קושיא: אי הכי מצה והקהל נמי צריכי: א"כ גם מצה ו'הקהל' (= שנשים חייבות בהם למרות שהם מצות עשה שהזמן גרמא) אינם 'שני כתובים הבאים כאחד', שהרי התורה הוצרכה לכתוב את שניהם (= כפי שיבואר בהמשך), וא"כ נלמד מהם על שאר מצוות עשה שהזמן גרמא שנשים חייבות בהם.

תירוץ: למאי צריכי? התורה לא היתה צריכה לכתוב את שניהם, אמנם אם התורה היתה כותבת שנשים חייבות רק ב'הקהל' ולא במצה היינו אומרים שנשים פטורות ממצה כשם שפטורות מסוכה (= כפי תירוץ של רבא לעיל), אבל התורה יכלה לכתוב רק מצה ולא 'הקהל' ואנחנו כבר נדע לבד שהן חייבות ב'הקהל', שהרי אם טפלים (= הטף) חייבים במצות הקהל כל שכן שנשים חייבות, וא"כ מצה ו'הקהל' הם 'שני כתובים הבאים כאחד' ואינם מלמדים.

קושיא: הניחא וכו': התירוץ טוב לסובר ש'שני כתובים הבאים כאחד' אין מלמדים, אבל למי שסובר שהם כן מלמדים קשה מדוע לא נלמד ממצות מצה ו'הקהל' שכל מצוות עשה שהזמן גרמא נשים חייבות. **הגמ' לא מתרצת כעת קושיא זו, והיא תתורץ לקמן.**

ותו: קושיא נוספת: מנין שנשים חייבות במצוות עשה שלא הזמן גרמא?

תשובה: דיליף ממורא: לומדים זאת ממה שנאמר "אִישׁ אָמוּ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (= לעיל בדף כט. למדנו מפסוק זה שנשים חייבות במורא אב ואם), כשם שנשים חייבות במורא שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא כך הן חייבות בכל מצוות עשה שלא הזמן גרמא.

קושיא: ונילף מתלמוד תורה: נלמד שכשם שתלמוד תורה היא מצות עשה שלא הזמן גרמא ונשים פטורות בה, כך הן פטורות בכל מצוות עשה שלא הזמן גרמא.

תירוץ: משום דהוה ליה תלמוד תורה וכו': מצות ת"ת ומצות פריה ורביה הם 'שני כתובים הבאים כאחד' ואינם מלמדים, וא"כ אי אפשר ללמוד מת"ת על שאר מצוות עשה שלא הזמן גרמא.